

מתורתו של צדיק אביר יעקב

משנתו של מרן רבי יעקב אביחצירא זי"ע על דרך הפשט לקט דרושים ומאמרים, בכיבוד פשט מצוות התורה וענייני עבודת השי"ת שנלקטו מכל ספריו הק'

בס"ד, פר' ויגש תשפ"ו

בית יעקב

תקון ארץ גשן על ידי התורה

ואת יהודה שלח לפניו אל יוסף להודות לפניו גשנה ויבאו ארצה גשן (מו כח).

הכנעת הרע בכח התורה

העוסק בתורה, אין חילות היצר הרע יכולים לגשת אליו. כי התורה נקראת 'שעשועים', כמו שנאמר (תהלים קיט, כד) 'גם עדתיך שעשועי', והספרא אחרת נקראת 'עש', כמו שאמר הכתוב (ישעיה נא, ח) 'וכבדג יאכלם עש'. ובאים ש"ע האורות המאירים בכח התורה, ומבטלים את פח הע"ש של הספרא אחרת. ובזכות מלחמת האדם עם היצר הרע ועסק תורתו, שהוא משתעשע ושמח בה, טפס פחלב לבם של הרשעים המחטיאים אותו, ולא יוכלו לו.

שליחותו של יהודה לתקן בית הוראה

רבנו דוד עטרת ראשנו זיע"א (פתח האוהל), מביא כאן את פרושו של רש"י זכרוננו לברכה בשם מדרש אגדה, וזה לשונו: 'להודות לפניו - לתקן לו בית תלמוד שמשם תצא הוראה, עד כאן. מכאן נתן ללמד, כי תבת 'להודות' נדרשת מלשון 'הוראה'.

על ידי התורה יוצא האור מן החושך

והנה, גם 'תורה' נקראת כך מלשון הוראה, ועל כך רומזת תבת 'להודות', שהיא אותיות 'לתורה'. זאת ועוד, התבות 'להודות' לפניו עולות בגימטריא 'אור תורה' (818), שכן אותיות 'הודות' הן אותיות 'תורה', והאות ל' הנותרת יחד עם תבת 'לפניו' עולים יחד בגימטריא כחשבון תבת 'אור' (207). וזהו על דרך הכתוב (משלי ו, כג) 'ותורה אור' - כלומר, שבכח למוד התורה לשמה, זוכה האדם להוציא את האור מתוך החשך, ולהעלות את גיבולות הקדשה השבוים בתוך הטמאה.

ארץ גושן - מושבו של הנחש

רמז לכך, במה שנשלח יהודה 'גשנה', שהרי תבת 'גשנה' עולה בגימטריא כחשבון תבת 'נחש' (358), שהוא השטן הוא היצר הרע הוא מלאך המות, וטמן את בלעו שנמל מן הקדשה בארץ גשן ומשום כך, בחרו להם בני ישראל דוקא מקום זה למקום מושבם, כי 'קבולעו' כך פולטו, ובכח קדשת התורה יכרח הנחש להקיא בלעו וחילו מפיו.

כל זאת נתקן על ידי יהודה ויוסף, אשר שרשם ומקורם בקדשה לגבר על פח הנחש, ויחד עם יעקב אביהם נכללים כלם יחד לתקן את המדות העליונות, 'תפארת' 'יסוד' ומלכותו, ועל ידי זה יגבר פח הקדשה בעולם.

יראת יעקב

הלימוד מתוכחת יוסף לאחיו שיש לירא מתוכחת ה'

ולא יכלו אחיו לענות אותו כי נבהלו מפניו (מ"ג).

גמרא דחגיגה (ד) וזה לשונה: רבי אלעזר כי מטי להאי קרא בכי, ולא יכלו אחיו לענות אותו כי נבהלו מפניו, ומה תוכחה של בשר ודם כך, תוכחה של הקדוש ברוך הוא על אחת כמה וכמה:

מדוע יש לירא מעצם תוכחתו של הקב"ה

יש לדקדק מאי קסבר דקא מדמי תוכחה של הקדוש ברוך הוא לשל בשר ודם, דבשלמא גבי יוסף, לא היה להם מה להשיב לו, אבל גבי הקדוש ברוך הוא אפלו אם אין אדם יכול להשיב, הקדוש ברוך הוא יודע אם יש ביד אדם במה להפטר, ופטר אותו אפלו בלא תשובתו, ואם אין בידו במה להפטר, אפלו בלא תוכחה ופחד גמי, ולמה תלה הדבר בתוכחה:

טענת הנשמה והגוף ביום הדין

ויש לישב, דהנה איתא (סנהדרין צא.) דהגוף והנשמה ביום הדין רוצים לפטר עצמם בטענה פוזבת, דהגוף אומר אנכי לא מריתי, דהא משעה שיצאה הנשמה מפני הריני כעץ יבש, והנשמה אומרת אני לא חטאתי, דהא משעה שיצאתי מן הגוף הריני כעוף פורח באויר, הגוף הוא החוטא. והנה טענתם בשניהם הבל לא יועילו ולא יצילו, דמי לא ידע בכל אלה דשניהם לדבר עברה נתכוננו, וחיבים לעגש בשניהם:

הלימוד מיוסף הוא שטענת כוב א"א לטעון

והנה איתא גם כן במדרש (תנחומא ויגש פ"ט) ויהי בעת ההוא וירד יהודה מאת אחיו (בראשית לח א) שהורידוהו מנדלתו, אמרו לו אתה היית מלך עלינו ואמרת לנו למכרו, אלו אמרת לנו להחזירו היינו שומעים לך. והנה השתא כשהיו עומדים לפני יוסף והוכיחם על שמכרוהו, היה לשאר האחים לתלות הדבר ביהודה ולפטר את עצמם, ולומר שהוא היה מלך שאמר למכרו ולפיכך עשו הם כאחד צואתו, ואלו אמר להם להחזירו היו מחזירין אותו, ואפלו הכי נבהלו ולא יכלו לענות אותו דבר, והטעם דתשובה זו לא תזיא ולא מידי לתלות הדבר ביהודה, דכלם היו שונאים את יוסף ומבקשים רעתו, ובלב שלם הסכימו במכירתו. והנה יצר הרע מוליך את האדם בדרך לא טוב, ואומר לאדם חטא וכשתמות הרי הנשמה תפרד מן הגוף, והגוף יתלה בנשמה החטא, והנשמה תתלה בגוף כפזר, וממילא יתפטרו שניהם, והנה באמת אין טענתם מועילות כמו שכתבו רבותינו זכרונם לברכה:

והשתא רבי אלעזר הוה בכי על יום הדין, וחדש לנו מהא דיוסף דהא דאומר יצר הרע לגוף ונשמה להפטר, כשישיב כל אחד מהם להקדוש ברוך הוא אני לא חטאתי ויתלה בחברו אף על פי שזאת לא תצילם, מכל מקום אמר לנו רבי אלעזר דאף תשובה זאת לא יוכל להשיב אותה כלל ועקר, דהא דכותה גבי בשר ודם ולא יכלו להשיב, דהוה להו לשבטים לתלות ביהודה, ומפני הבהלה לא יכלו, ומכל מקום התשובה הזאת לא תועיל, תוכחה של הקדוש ברוך הוא על אחת כמה וכמה דאין הגוף והנשמה יכולים לתלות זה בזה וזה בזה, ואין להם פה להשיב זאת דאפלו אם יטענו כך לא יועילו, אבל אם יש בידם תשובה נצחת בר מן דין, אפלו לא ישיבו אותה הקדוש ברוך הוא יודע מה ביד האדם, ועל מעשיו ידין אותו! (לבונה זכה)

באור יעקב

אשר כתבתי להורתם...

הגמרא, אך לא השיב אותה אל תחתית הערמה כמו שהיתה, אלא השאיר אותה מנחת מעל כל הספרים, ונתישב לנוח. כששב השמש ופתח בחזרה את בית המדרש, התרומם רבנו תכף ממקומו והלך אל הפנדק.

בבוא חכמי הישיבה לבית המדרש לאחר הפסקת הצהריים, מצאו שהגמרא שהיתה למטה שוכבת כעת למעלה בראש הערמה, אבל לא שנתו לבם לכך, וכאשר פתחו אותה ללמד בה באותו הדרך, מצאו שם את הגיר עם הקושיא והתרוץ, והדבר ערב להם מאוד, שכן התרוץ היה נפלא אליבא דהלכתא.

בידעם שהשמש הוא עם הארץ, הבינו כי לא הוא תרץ להם את התרוץ, בשל כך שאילו אותו: "מי היה כאן? השיב להם: אותו עני ישיב לצדכם בבקר בקש להשאיר כאן, וסגרתיו עליו את הדלת, וכשחזרתיו הלך לו". אז אמרו חכמי הישיבה להשמש: "קום צא, ומצא את אותו עני, שכן ראוי הוא לכבוד גדול". בראותם באיזו חריפות ענה על הקושיא. חפש השמש ומצא את רבנו בפנדק, אז בקשו שילך עמו לישיבה כבקשת חכמי הישיבה. רבנו לא סרב לו והלך עמו. תכף בבואו כבדו אותו החכמים בכבוד גדול, וכאשר שאלו לשמו ענה להם: "שמי יעקב". שאלו אותו האם הוא רבי יעקב אבייחצירא מתאפיללת? אז אמר להם: "כן".

משפך, שחחו החכמים על האורח הנכבד שהגיע, וכל אחד אמר בביתו הוא יתאכסן. ופוח גדול פרץ בשל כך, עד שהסכימו ביניהם למכר את המצוה של הנכסת אורחים, ומי שיתן יותר זכה שהרב יבוא לביתו ואת הפסך יתנו לרב. מכרו החכמים את המצוה, וחכם אחד מהם זכה בכבוד ושלם דמים מרבים עבור הזכיה. רבנו הגיע להתארח אצלו, ואותו חכם הכין לכבוד רבנו סעודה גדולה אליה הזמין את כל חכמי הישיבה. כתם הסעודה הביא החכם את הפסך לרבנו, אלא שרבנו לקחת, באמרו לו לחלק את הפסך לתלמידי חכמים עניים שבפאס.

בבקר אחד, לאחר תפלת שחרית, בקש לפתע רבנו "אביר יעקב" מבני ביתו להכין עבורו צדה לדרך, כיון שהוא צריך לצאת תכף ומיד אל העיר הגדולה פאס. בני ביתו התפלאו מאוד על בקשתו זו, שכן לא ספר להם על כך, אבל לא הרהיבו עז לשאל אותו על מה ולמה הוא צריך לנסע. ואולם, רבנו, קדם צאתו לדרך גלה את אזניו של אחד מתלמידיו החשובים, ואמר לו: "גלו לי מן השמים, שרבני הישיבה הגדולה בעיר פאס מתקשים באיזו קושיא חזקה בגמרא, וזה כבר כמה ימים אינם יכולים לתרצה. משום כן אני הולך לפאס כדי לבאר להם את דברי הגמרא".

יצא רבנו לדרך כשהוא מלבש בבגדים פשוטים ביותר, כעני ואביון. נדד רבנו מעיר לעיר ומכפר לכפר עד שהגיע לעיר הגדולה פאס, שם נכנס לפנדק פלוני, החנה שם את חמורו, והלך לאותה ישיבה בה התקשו החכמים בפשט בגמרא. חכמי הישיבה לא הכירו אותו פנים אל פנים, ואת שמו ואת שמעו שמעו רק משמועה. וכיון שעתה הגיע אליהם אל הישיבה לבוש כעני, על אחת כמה וכמה שלא הכירוהו.

נתישב רבנו ליד השלחן, בו ישבו החכמים ולמדו, ומצא אותם עסוקים עדין באותה קושיא כשהם מפלפלים בה, זה אומר בכה זה אומר בכה, והקושיא לא מתישבת עליהם. הגיעה שעת צהריים וכל החכמים הלכו איש איש לביתו. נגש השמש לרבנו ואמר לו לצאת החוצה, כיון שהוא רוצה לסגור את בית המדרש. אבל רבנו בקש מהשמש שיעזב אותו לנוח שם, שכן אין לו לאיפה ללכת, ואם ברצונו יוכל לסגור את הדלת עליו. השמש הסכים, סגר עליו את הדלת והלך לביתו.

הגמרא בה למד ראש הישיבה מנחת היתה תחת ספרים אחרים. הוציא אותה רבנו מתחתית הערמה, נטל גיר וכתב עליו את הקושיא והתרוץ, והגיש את הגיר באותו הדרך שבו היתה הקושיא. לאחר מכן סגר את

קדושת יעקב

שמחת יעקב בחייו הרעים - כי תקון גדול פעל

זכרונם לברכה (בבא מציעא פד): "שופרה דיעקב מעין אדם הראשון הוה - כי פעל יעקב בכל כחו לתקון פגם חטא עץ הדעת.

עיקר התיקון - ביד יעקב אבינו

ועל אף שכפי האמור גם אברהם ויצחק אבותינו פעלו תקונים גדולים ועצומים לתקון החטא הנורא, מכל מקום תקונו של יעקב גדול משל כלם, ולכן השווה יפיו ליפי אדם הראשון, יציר כפיו של הקדוש ברוך הוא.

עמידת יעקב לפני פרעה ודבריו בענין זה

בדברים אלו בא יעקב אבינו ועמד לפני פרעה. אמר יעקב לפני מלך מצרים, כי למרות שכל מאה ושלושים שנותיו עברו עליו בצער ויגון, ולא שבע טובה מימיו, וכמה וכמה נסיונות וצרות השתרגו על צואריו, מכל מקום בעיני חשבות שנים אלו בבחינת 'ימי שני חיי, ורואה הוא אותן בשמחה כשנים הראויות לשם 'חיים'. וזאת משום שבשנים אלו פעל לתקון חטא אדם הראשון באפן מפלא, אף יותר מאבותיו הקדושים, ועל כן ראויות שנים אלו להחשב 'שנות חיים'.

ויאמר יעקב אל פרעה ימי שני מגורי שלשים ומאת שנה מעט ורעים היו ימי שני חיי ולא השיגו את ימי שני חיי אבתי בימי מגוריהם (מז ט).

תשובת אדם הראשון הועילה בחלקה

זכה אדם הראשון להקבר במערת המכפלה יחד עם האבות הקדושים, אברהם ויצחק ויעקב, ובדאי לא היה זוכה לזה אם היה נקרא חוטא ולא היתה תשובתו מתקבלת. ואכן, למרות שעסק אדם הראשון בתשובה נוראה, עדין נזקקה נשמתו לתקון. בכל דור ודור נתקן חלק מנשמתו על ידי צאצאיו אחריו, אך אחת לכמה דורות בא צדיק גדול ופועל בדרך התקון מעל ומעבר לכל בני דורו.

השוואת יופי יעקב לאדם הראשון

רבנו זיע"א מביא (מחשוף הלבן, תולדות) את מה שכתב נתבאר כאן, כי תקן יעקב אבינו את חטאו של אדם הראשון, בחלק גלוי עריות שהיה בו. אך יש להוסיף בזה, כי גם על כללות החטא נעשה עקר התקון בידי יעקב אבינו עליו השלום, ולכך מרמזים דברי רבותינו